

การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดงานปูนปั้น
โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี

นายสัมฤทธิ์ ทองเถื่อน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาสารัตถศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2537

ISBN 974 - 583 - 471 - 8

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A HISTORICAL STUDY OF THE TRANSMISSION OF STUCCO MOTIFS
BY LOCAL WISDOM, CHANGWAT PHETCHABURI

Mr. Samrit Thongtuan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Education

Department of Foundations of Education

Graduate School

Chulalongkorn University

1994

ISBN 974 - 583 - 471 - 8

สัมฤทธิ์ ทองเดือน : การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดงานปูนปั้นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี (A HISTORICAL STUDY OF THE TRANSMISSION OF STUCCO MOTIFS BY LOCAL WISDOM, DHANGWAT PHETCHABURI อ.ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล. ISBN.974-583-471-8

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะการถ่ายทอดงานปูนปั้น โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของช่างจังหวัดเพชรบุรี ในเชิงประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยปัจจุบัน โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ซึ่งวิธีแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการถ่ายทอดงานปูนปั้นของช่างจังหวัดเพชรบุรี ในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงปัจจุบัน มีขั้นตอนแตกต่างกันเล็กน้อยตามกลุ่มช่าง กล่าวคือ ในบรรดาช่างชั้นครู ซึ่งเรียกว่า สกulptช่างเพชรบุรี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. สกulptช่างสอย ศิลปะประกอบ 2. สกulptช่างเหิน เกศรา 3. สกulptช่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์ 4. สกulptช่างเฉลิม พึ่งแดง มีขั้นตอนการถ่ายทอด 5 ขั้นตอน คือ 1. การเป็นปูน 2. การเป็นลาย 3. การโคลน 4. การปั้น 5. การแต่งลาย ส่วนขั้นตอนของสกulptช่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์นั้นเพิ่มอีกสองขั้นตอน โดยขั้นที่ 5 มีแตกต่างจากช่างสกulptอื่น กล่าวคือ เป็นขั้นการฝักลาย ส่วนขั้นที่ 6 จึงจะเป็นการปั้นลายเอง และเพิ่มขั้นที่ 7 ให้สามารถออกแบบงานปูนปั้นได้

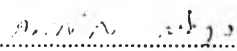
นอกจากนั้นในการวิจัยยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเมืองเพชรบุรี ในงานปูนปั้นต่อมาได้ยาวนาน และต่อเนืองนั้น มี 4 ประการ คือ 1. ความเป็นเมืองพระพุทธศาสนา 2. การรับเอาวัฒนธรรมของเมืองหลวงเข้ามาไว้มาก 3. ความใกล้ชิดกับช่างหลวงอันเกิดจากช่างเพชรบุรีได้มีโอกาสเป็นลูกมือในคราวสร้างพระราชวังซึ่งมีถึง 3 แห่งในจังหวัดเพชรบุรี และ 4. ลักษณะนิสัยชอบประกวดประชันของชาวเพชรบุรีเอง

ภาควิชา ..... สวรรค์ศึกษา .....

สาขาวิชา ..... ฐานการศึกษา .....

ปีการศึกษา ..... 2537 .....

ลายมือชื่อนิสิต ....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

C440083 : MAJOR FOUNDATION OF EDUCATION
KEY WORD: AN HISTORICAL STUDY / TRANSMISSION OF STUCCO MOTIFS

SAMRIT THONGTUAN : AN HISTORICAL STUDY OF THE TRANSMISSION
OF STUCCO MOTIFS BY LOCAL WISDOM, CHANGWAT PHETCHABURI. THESIS
ADVISOR : ASIST.PROF. KANIKAR SACHAKUL, Ph.D. 245 pp. ISBN 974
-583-471-8

The purpose of this research was to study the historical transmission of stucco motifs by local wisdom of Phetchaburi schools of handicraft from the late Ayuthaya period to the present. The research procedures studies documents and analyzed the oral history. The questionnaire constructed by the researcher was utilized to collect the data.

The major findings of this study were the following:

1. The steps of transmission of stucco motifs by local wisdom of Phetchaburi schools of handicraft, from the late Ayuthaya period to the present made a little difference according to the schools of handicraft. The four Phetchaburi superior schools of handicraft were Soy Silapakob, Hien Ketsara, Thongrung Aimowt and Chalerm Phungtang. All of them had five steps in transmission of stucco motifs. The five steps were 1.lime mixed training 2.motif design training 3.stirrup training 4.mould training 5.decorate motifs training.

However, Thongrung Aimowt had two different steps from the others. The fifth step of Thongrung Aimowt was to copy the motifs training. The sixth step was to make motifs and the seventh step was an ability of creating and designing the stucco motifs by themselves.

The research also found that the factors affecting the transmission of stucco motifs, by Phetchaburi local wisdom, existing were: 1.Phetchaburi province was a town of Buddhism. 2.Phetchaburi people absorbed a lot of Ayuthaya culture is (the old capital of Thailand). 3. The good relationship between the Ayuthaya royal craftsmen and Phetchaburi craftsmen was found when assisting to build the palaces in Phetchaburi province. 4.Phetchaburi people liked to have handicraft contests their friends.

ภาควิชา..... สรรพคดีศึกษา
สาขาวิชา..... พื้นฐานการศึกษา
ปีการศึกษา..... 2537

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ก็ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง และให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ รัตนา ตุงคสวัสดิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นฤทธิ ศิริบริรักษ์ และอาจารย์ ดร.จุมพล นวลภัทรชิวิน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไข ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ล้อม เฝิงแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ มนุ อุดมเวช และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนันท์ อุดมเวช ที่ได้ให้ความกรุณาตรวจแก้ไขเครื่องมือในการวิจัย อีกทั้งขอขอบพระคุณบรรดาช่างบุนั้นทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญแผนภูมิ.....	ง
สารบัญตาราง.....	จ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
หลักการและเหตุผล.....	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
บทที่ 2 ภูมิปัญญาไทยกับงานปูนปั้น.....	13
พื้นฐานทางภูมิปัญญา.....	13
ความหมายของคำว่า "ภูมิปัญญา".....	14
งานปูนปั้นในประเทศไทย.....	21
ความหมายของงานปูนปั้น.....	21
ความเป็นมาของงานปูนปั้นหรือประติมากรรมปูนปั้น.....	21
ประติมากรรมในประเทศไทย.....	22
ประเภทของประติมากรรม (งานปูนปั้น).....	31

บทที่ 3	ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศิลปะปูนปั้น เมืองเพชรบุรี.....	32
	ภูมิปัญญาคนเมืองเพชร.....	33
	ช่างเมืองเพชร.....	34
	ประติมากรรมปูนปั้นเมืองเพชร.....	48
	ปูนปั้นเมืองเพชรบุรีสมัยอยุธยาตอนปลาย.....	48
	ปูนปั้นเมืองเพชรบุรีสมัยรัตนโกสินทร์.....	51
	ปูนปั้นเมืองเพชรบุรีสมัยปัจจุบัน.....	57
บทที่ 4	ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการถ่ายทอดงานปูนปั้นจังหวัดเพชรบุรี.....	60
	การถ่ายทอดงานปูนปั้นในอดีต.....	63
	การถ่ายทอดงานปูนปั้นสมัยปัจจุบัน.....	64
	กระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเพชรบุรี.....	114
	ขั้นตอนการปั้นปูน.....	119
	การตกแต่งงานปูนปั้น.....	121
	ขนบนิยมและความเชื่อในการแสดงออกทางงานปูนปั้น.....	122
	แนวทางการอนุรักษ์และการสืบทอดงานปูนปั้น.....	123
บทที่ 5	สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	128
	บรรณานุกรม.....	139
	ภาคผนวก.....	143
	ประวัติผู้เขียน.....	231

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1	สกุลช่างสอย ศิลปะกอบ.....	78
2	สกุลช่างเห็น เกศรา.....	86
4	สกุลช่างทองร่วง เอ็มโอบริจ.....	88
5	แสดงขั้นตอนการถ่ายทอด ของ ช่างทองร่วง เอ็มโอบริจ.....	95
6	สกุลช่างเฉลิม พึ่งแดง.....	103

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	สรุปภูมิปัญญาของช่าง ในด้านกระบวนการคิด.....	111
2	สรุปภูมิปัญญาของช่าง ในด้านกระบวนการถ่ายทอด.....	113
3	แสดงจำนวนช่าง และลูกมือช่างที่มีอยู่ในปัจจุบัน.....	126